

А. Ф. Гацько, В. Б. Чупулов

Зміївський район

ЗМІЇВСЬКИЙ РАЙОН (1976–90 – Готвальдівський) – район, що знаходиться у центральній частині Харківської області. Утвор. 1923. Жит. потерпали від голодомору 1932–33, зазнали сталін. репресій. Від жовтня 1941 до вересня 1943 – під нім.-фашист. окупацією. Нацисти вбили 1174 мешканців р-ну, вивезли на примусові роботи до Німеччини 1413 юнаків і дівчат. Площа 1,36 тис. км² (4,34 % Харків. обл.). Насел. 81 307 осіб (2001, складає 92,5 % до 1989): українців – 82 %, росіян – 15 %, проживають також білоруси, вірмени. У складі р-ну – м. [Зміїв](#), смт [Зідьки](#) та [Комсомольське](#), 74 сільс. насел. пункти. Залізничні ст.: Зміїв, Занки, Безпалівка, Бірки. Лежить в основному на Полтав. рівнині та пд.-зх. відрогах Середньорос. височини. Поверхня – підвищена платоподібна, плоскохвиляста рівнина. Тут розташ. частина *Шебелинського газоконденсатного родовища*. Є поклади цегел.-черепич. сировини, буд. і формувал. пісків. Територією р-ну протікають Сіверський Донець та його притоки Уда, Мож (із притоками Вільшанка та Борова), Гомільша, Бишкін. У заплавах річок – озера. Найбільше – Лиман. Створ. 90 ставків. Пл. річок і водоймищ 3,9 тис. га. Поширені чорноземи типові глибокі (46 %). Під лісами та ліс. насадженнями перебуває 43,9 тис. га, під болотами – 2,87 тис. га. Ростуть дуб звичайний (56 %), сосна звичайна (37 %), клен, липа, вільха. Охороняються заг.-держ. значення нац. природ. парк [Гомільшанські ліси](#), місц. значення ландшафт. заповідник Гомільшан. ліс. дача (с. Велика Гомільша), ентомол. заповідник Прогін (с. Нижній Бишкін), ліс. заповідник Скрипаївський (с. Скрипаї), ботан. пам'ятка природи 400-річний дуб «Козацький» (с. Задонецьке), лісотипол. пам'ятка природи Мохначан. ліс (с. Мохнач), геол. пам'ятка природи Ільменіт. розсипи (урочище Романови Ровци, с. Нижній Бишкін). Гол. підприємства розташ. у райцентрі та Комсомольському ([Зміївська теплова електростанція](#)). У с. госп-ві провідні позиції займає тваринництво. У рослинництві переважає вирощування овочів, картоплі і зернових культур. Пл. орних земель 53,2 тис. га, багаторіч. насаджень – 2,01 тис. га, сінокосів – 9,04 тис. га, пасовищ – 10,2 тис. га. У 3. р. – 3 ліцеї, 2 гімназії, 14 заг.-осв. шкіл I–III ступ., 10 – I–II ступ., 1 – I ступ., ДЮСШ, дит. будинок для дітей шкіл. віку, Центр дит. та юнац. творчості, 12 дошкіль. закладів; *Птахівництва інститут УААН* (с. Бірки); [Зміївський краєзнавчий музей](#), Соколів. музей бойового братерства, Таранів. музей гвардійців-широнінців, 3 муз. школи, 34 б-ки, 23 Будинки культури, Палац культури; центр. рай. лікарня, 1 дільнична лікарня, 7 амбулаторій заг. практики сімей. медицини,

протитуберкульоз. диспансер, СЕС, туберкульоз. санаторій «Занки», 19 фельдшер. і фельдшер.-акушер. пунктів; відділ. 10-ти банків. Функціонує 16 спорт. і 18 тренажер. залів, 17 футбол. полів. Кращий спорт. центр – спорт. комплекс Зміїв. ТЕС. ЗМІ: газети [«Вісті Зміївщини»](#), [«Зміївський кур'єр»](#), «Енергетик», телерадіокомпанія «Зміїв-ТБ», рай. радіомовлення. Реліг. громади: 20 – УПЦ МП, 3 – УАПЦ, 7 – євангелістів християн-баптистів, 4 – християн віри євангельської, 2 – свідків Єгови, 1 – адвентистів сьомого дня, 1 – старообрядників. Серед пам'яток архітектури – церква св. Бориса і Гліба у с. Водяне (1905). У с. Першотравневе на місці катастрофи цар. потягу збудовано каплицю, у с. Таранівка встановлено пам'ятник гвардійцям-широнінцям. У с. Велика Гомільша – поселення скіф. часу, кургани 3 тис. до н. е. – 1 тис. н. е., у с. Гайдари – давньорус. городище 8–10 ст., у с. Коропове – поселення скіф. часу, у с. Мохнач – багаточисл. пам'яток скіф. часу, ромен. і салтів. культур, у с. Суха Гомільша – поселення салтів. культури, на тер. Задонец. сільс. ради в урочищі Зайців Яр – поселення 2 тис. до н. е. – поч. 1 тис. до н. е. Серед видат. уродженців – біолог, селекціонер, академік АН СРСР і ВАСГНІЛ, двічі Герой Соц. Праці *В. Пустовойт* (с. Таранівка), педагог, чл.-кор. АПНУ *В. Лозова* (с. Першотравневе), фізик [В. Дукельський](#) (с. Геївка), літературознавець [З. Голубєва](#) (с. Соколове), радіобіолог *І. Паскевич* (с. Геніївка), фармацевт *П. Пашнєв* (с. Борова), агроном *І. Строна* (с. Козачка); поетеса [А. Борщова](#) (с. м. Комсомольське); художник театру, живописець, нар. художник УРСР [В. Герашенко](#); актор, режисер, нар. арт. України *А. Філіппов* (обидва – с. Соколове); рад. держ. і парт. діяч [П. Буценко](#) (с. Таранівка), Герої Рад. Союзу [О. Воронько](#) (с. Соколове), [Г. Ковтун](#) (с-ще Черемушне), [А. Колодяжний](#) (с. Гонтарі), [Ю. Кравцов](#) (с. Шелудьківка), [А. Кришталь](#) (с. Чемужівка), [І. Лаврик](#) (с-ще Черемушне), *І. Міщенко* (с. Соколове), *М. Пасько* (с. Скрипаї), *І. Протопопов* (с. Геніївка), *О. Шемігон* (с. Вилівка), кавалер 4-х Георгіїв. хрестів *М. Кришталь* (с. Чемужівка).

Фотоілюстрації



Рекомендована література

1. Саянний М. І. Твої люди, Зміївщино. Х., 2003.

Бібліографічний опис:

Зміївський район / А. Ф. Гацько, В. Б. Чупулов// Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. – К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2010. – Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-16365>

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).